

אעתיר לך והיינו לפני שישלחם עלה בדעתו שבודאי משה יודע שבלו הכי צריך עכשיו להסתלק המכה ולכן רצה לנסותו, והטעם שבאמת לא אמר כן משה רבינו בכל המכות משום שאם היה עושה כן לא היה מקום לשאר המכות והקב"ה רצה להרבות בו המכות כמו שכתוב למען רבות מופתיו.

וְסֵרוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּךָ וּמִבְּתִיךָ וּמִמֶּמְךָ רַק בְּיָאֵר תִּשְׁאֲרָנָה (ח ז)
 לשם מה נותרו הצפרדעים ביאור ולא נעלמו כליל?

ביאר רבי יצחק מוולאזין משל למה הדבר דומה לאב המכה את בנו בשבט ותוחב אחר כך את השבט בכותל למען יראנו הבן ויזכור המכות לכן נאמר "רק ביאור תשארה" שנשארו הצפרדעים ביאור, להיות לו לאות לזכרון לא לשנות באיולתו.

וַיָּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פְּרַעֲהוּ וַיַּעֲקֹב מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר שָׁם לִפְרַעֲהוּ (ח ח)
 מה דהוזכר במכה זו "הפליתי"?

וביאר רבינו בחיי דשאר המכות היו עומדות ואין פלא כ"כ אם לא היו בגושן אבל בערוב שהיתה מכה משולחת וכאשר יבא מן המדבר בגזירת הקל לעקור את הכל היה ראוי אף בדרך הטבע שיבואו גם לארץ גושן, אלא שהקב"ה הפלה ביניהם בדרך הנס.

וַיַּעֲשׂוּ כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת הַכְּנִיִּם וְלֹא יָכְלוּ וְתָהִי הַכְּנָם בְּאֲדָם וּבְבַהֲמָה (ח יד)
 למה שהזכיר למעלה בשם חרטומי מצרים ויזכירם עתה בשם חרטומים סתם?

וביאר רבינו בחיי שיתכן לפרש כי לפי שהיו החרטומים חכמים גדולים בעיני מצרים והזכירם הכתוב למעלה שני פעמים בשם הידיעה באות התנין, ובמכת הדם, והוא שכתוב באות התנין חרטומי מצרים בלהטיהם, ובמכת הדם חרטומי מצרים בלטיהם והגיד בזה חכמתם שהיא חכמת הכשפים וחכמת השדים ולכן הזכירם כאן ב' פעמים בשם הידיעה והכבוד, כי היו ידועים ואנשי השם בחכמות ההם ואחר כך במכת הצפרדעים נתמעטה חכמתם ומעלתם אצל מצרים ואבדו השם ההוא וקראם הכתוב חרטומים סתם, וזהו שאמר ויעשו כן החרטומים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים, ואחר כך במכת הכינים בטלה חכמתם ונתמעטה מעלתם יותר ויותר כשהוצרכו להודות על כרחם אצבע אלקים היא, הזכירם בחסרון השם החרטומים כתיב וממכת הכינים ואילך נאבדו מן הכתוב ולא נזכרו בשם חרטומי מצרים ולא חרטומים סתם הוא שכתוב במכת השחין ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה כי נתביישו ולא יכלו להציל את עצמם.

העלון נתרם

להצלחת התורם ובני ביתו בכל מעשה ידיהם

ולרפו"ש הרב אליעזר בן מרים בתושח"י והרב יצחק בן צביה בתושח"י

והילד שמואל בן צביה בתושח"י והרב אברהם בן שרל בתושח"י

ולזרע של קיימא לאברהם בן מיכל ונעמי בת אסתר יהודית בקרוב ובנקל

ולע"נ רבינו מרן שר התורה רשכבה"ג ר' שמריהו יוסף חיים ב"ר יעקב ישראל קניבסקי

זצוק"ל נלב"ע ביום שושן פורים תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

וסבתי מרת מלכה בת ר' צבי יצחק קריזר ע"ה נלב"ע י"ב תשרי תשפ"ג

והרב בנימין בן ר' שלמה זלמן אפרים מצגר זצוק"ל נלב"ע ח' אב תשע"ט

ומרת לאה בת ר' שאול מצגר (לבית לוסיגי) ע"ה נלב"ע כ"ד אדר א' תשע"ט

ואפרים בן רימה ע"ה נלב"ע כסלו תש"פ

ניתן לקבל את העלון במיל: 4157546@gmail.com

אפשר לבקש גם בפלאפון אבל רק בין הסדרים 0534157546

ניתן להוריד את העלון באתר דרשו, ביום חמישי. הדרכה: נכנסים לדרשו ובוחרים הורדת עלונים, לחפש עלון בשם פנינים נפלאים, (לעלון קוראים פניני הפרשה – פנינים נפלאים).

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת וארא-מברכים

שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 272

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֵר רוּחַ וּמִעֲבֹדָה קָשָׁה, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפָנָי ה' הֲאֵי עַרְל שְׁפִתַי וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלֵי פְרַעֲהוּ (ו ל)

למה כאשר נצטווה משה ללכת ולדבר לפני ישראל לא התאונן על כך שלא יוכל לעשות זאת בשל ערלות שפתיו ואילו לגבי פרעה כאשר נצטווה משה ללכת ולדבר לפני פרעה התלונן ואמר הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה?

וביאר רבי יהונתן איבשיץ שבאותה שעה היתה שכינה מדברת מתוך לשונו של משה וודאי היתה מדברת בתכלית שלימות ההגיה וחיתוך האותיות, ואז לא היתה עובדת היותו כבד שפתיים למפריע לו, שכן לא הוא היה המדבר כי אם שכינה היא שהיתה מדברת מתוך גרונו, וכל זאת בנבואתו לפני בני ישראל אשר הבינו את שפת השכינה אשר דיברה מתוך גרונו ודיברה בלשון הקודש, ואולם לפרעה לא די היה בכך שכן לא הבין את לשון הקודש והיה מן ההכרח שיחזור משה רבינו ויתרגם לפרעה בשפה המצרית המובנת לו את כל אשר אמר ה', הרי שלא הופיע לפני פרעה בדיבורה של השכינה המדברת מתוך גרונו, כי אם בדיבורו שלו, וזהו שאמר משה רבינו בני ישראל יבינו אותי מחמת קול השכינה המדברת מגרוני, ולפני פרעה אצטרך לדבר בדיבורי שלי וכיון ש"אני ערל שפתיים ואיך ישמע אלי פרעה".

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לְפָנָי ה' לֵאמֹר הֲאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלֵי וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלֵי פְרַעֲהוּ וְאֵיךְ עַרְל שְׁפִתַי (ו יב)

מקשים המפרשים הרי הקל וחומר מופרך מתוכו שהרי ישראל לא שמעו מחמת קוצר רוח כמפורש?

וביאר שפת אמת שהענין שכללות הרוחניות שבעולם תלויה ועומדת בישראל שכפי מדרגת ישראל כן מדרגת העולם כולו וזה שאמר כי לא יתכן שפרעה הרשע ישיג אמונה בדבר ה' אחרי שישראל עצמם לא שמעו ואם כן ודאי לא ישמע פרעה ולכן כשהלך צירף אליו את אהרון.

וְאֵיךְ אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרַעֲהוּ וְהַרְבִּיתִי אֶת אֶתְתִּי וְאֶת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (ז ג)

כיצד זה ניטלה מעם פרעה זכות הבחירה החופשית אשר ניתנה לכל אדם אחר בעולם?

וביאר הרמב"ם כי יש אשר אדם יתמיד ברשעו עד כי מידת הדין נותנת שימות האדם ברשעו ותנטל ממנו בחירתו החופשית כדי שלא יוכל לחזור בתשובה וכך ימות ברשעו ויענש על כל אשר עשה מדעתו וברצונו, וטרם ניטלה ממנו בחירתו החופשית, כלומר אין נטילת הבחירה, אלא מניעת אפשרות התשובה מצד החוטא, וכך מבאר הרמב"ם את קשיות לבו של פרעה של סיחון, של הכנענים ואף של ישראל שעה שאמר אליהו הנביא ועתה הסבות את ליבם אחרונית (מלכים א יח לז), כלומר מנעת מהם את התשובה מעתה ודאי כך הוא באדם אשר התמיד בצדקתו ודאי שתנטל האפשרות מאדם שכזה לצאת חלילה לתרבות רעה ולאבד את זכויותיו אשר צבר לעצמו שהרי מרובה מידה טובה ממידת פורענות וכל מידה שנוהג בה הקב"ה במידת הדין יותר ממנה נוהג במידת הרחמים, ואם כן, אם אדם שהירבה לפשוע מנוע מלחזור בתשובה כדי שיאבד ברשעו, הרי קל החומר אדם שהירבה בעבודת ה' יהיה מנוע מלפרוש כדי שינתן לו שכרו הטוב, ודאי יקשה ה' את ליבו לטובה.

וַיֵּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּרַעֲהוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיִּשְׁלַח אַהֲרֹן אֶת מִטָּהוּ לְפָנָי פְּרַעֲהוּ וּלְפָנָי עֲבָדָיו וַיְהִי לַתִּנִּין, וַיִּקְרָא גַם פְּרַעֲהוּ לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חַרְטֻמִּי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם כֵּן, וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטָּהוּ וַיְהִיוּ לַתִּנִּינִם וַיִּבְלַע מִטָּה אַהֲרֹן אֶת מִטָּתָם (ז יב)

מפני מה נצרכו לנס זה של בליעת מטה אהרון את מטותם ואם היה זה כדי להוכיח שהפיכת

מטותם לתנינים לא היתה אלא על ידי כישוף מה שאין כן מטה אהרן לא היה על ידי כח כישוף לכאורה היתה להם עצה פשוטה להוכיח זאת?

וביאר הגרי"ד סולוביציק שידוע שיש כמה אמצעים שמבטלים כח הכישוף כמו מים (ועין בסנהדרין 20:) ואם כן היה להם לנסות על ידי אחד מהאמצעים הללו ואז היו שבים התנינים להיות מטות והיה מתברר לכולם כי הדבר נעשה על ידי כישוף, ולעומת זאת מטה אהרן היה נשאר תנין, אלא שגם לחרטומי מצרים היתה טענה ניצחת שהיה בה כדי לפרוך את אמיתות מטה אהרן, הללו יכלו לכאורה לטעון כי במעשה אהרן אין ולא כלום, וכולו אינו אלא מעשה כשפים, כיוון שהמטה שבידו היה ביסודו של דבר תנין והפכו אהרן בכישוף למטה, וזהו המטה שעימו בא לפני פרעה, ועתה שוב הפכו בכישוף לתנין, ונמצא שאף על ידי המים או כל כח אחר לא יתבטל כח הכישוף ולא ישוב התנין להיות מטה, כיון שמדובר לכתחילה בתנין.

וַיְשַׁלְּכוּ אִישׁ מִטְהוֹ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִים וַיְבַלַּע מִטְה אֶהֱרֹן אֶת מִטְתָּם (ז יב)

כתוב במדרש רבה אמר רבי יוסי ב"ר חנינא נס גדול נעשה במטה שאף על פי שבלע כל אותן המטות שהשליכו ולא הועבה וכל מי שרואה אותו אומר זה מטה אהרן, ומכאן שהיה מטה אהרן סימן טוב לעשות בו ניסים ונפלאות לדורות.

לכאורה איזו הגדלת נס היה בזה שלא הועבה, הרי עצם הבליעה היתה נס, ומהיכי תיתי שיתעבה?

וביאר הגרי"ד סולוביציק שיותר ממעשה הבליעה עצמו לא היה כאן נס, וזהו שנאמר "ויבלע מטה אהרן את מטותם" שלא היה כאן אלא רק הנס של הבליעה, היינו שלא נשרפו ונאכלו המטות אלא נשארו בשלימותם כפי שהיו קודם לכן, ולכן אמנם בדרך הטבע היה צריך מטה אהרן להתעבות, וכיון שכל המטות היו מונחים כמו שהיו בתוך מטה אהרון אלא שהחזיק מועט את המרובה כענין עומדים צפופים ומשתחווים רווחים.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּבֹד לֹב פְּרַעַה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם (ז יד)

מהי אותה כבודות המיוחסת כאן אל הלב?

וביאר האלשיך שאמרו חז"ל כי הצדיקים ליבם ברשותם, כלומר שולטים הם על ליבם, מקור הרצונות והתאוות, ורשעים ברשות ליבם, שכן הם נשלטים על ידי רצונותיהם ותשוקותיהם, וזהו שאמר הקב"ה למשה כבוד לב פרעה על עצמו, והרי הוא ברשות ליבו ומסור בידו, ומשום כך מאן לשלח את העם.

וַיַּעֲשׂוּ כֵן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם וַיַּחֲזֶק לֹב פְּרַעַה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' (ז כב)

כתוב ברש"י ד"ה "בלהטיהם" רבותינו אמרו, בלטיהם מעשה שדים, בלהטיהם מעשה כשפים.

ומבאר בגמרא סנהדרין (20:) דשד אינו יכול לבראות שום דבר אלא מביאו נאחר לכאן.

למה אצל המטה שנהפך לנחש כתוב בלהטיהם ואצל דם צפרדע וכינים כתוב בלטיהם?

וביאר בספר טעמא דקרא שבתחילה סברו שמשה ואהרן עושים זה על ידי כשפים ולכן עשו גם כן על ידי כשפים וגם שלא יכלו לעשות כן על ידי שדים דלהפוך המטה לנחש אי אפשר להביא, ולהפוך המים לדם שיכול להביא דם אחר ולערבם במים אבל להפוך המטה לנחש זה אי אפשר רק על ידי כשפים ולכן כתיב בלהטיהם אבל אחר שראו שבלע מטה אהרן את מטותם שזה אי אפשר על ידי כשפים שאינו דבר המתקיים כמו שכתוב במסכת סנהדרין הנ"ל דהכשפים בטלים במים שוב ידעו שאין זה על ידי כשפים אבל עדיין אמרו שזה על ידי שדים שזה יכול להיות כמו שכתוב בירושלמי סוף פרק ארבע מיתות ובגמרא שם שהשד גונב בהמה ומביא לכן עשו גם כן על ידי שדים ועל ידי כשפים לא יכלו לעשות מכת דם וצפרדע שאין הכישוף שולט במים וכן נראה לומר עד שבמכת כנים שזה אין השד שולט על פחות ואז נתברר להם שזה לא על ידי שדים.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפָרַעַה הַתְּפָאֵר עָלַי לְמַתִּי אַעֲתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעֲמָךְ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּךָ וּמִבְּתֵיךָ רַק בַּיָּאֵר תִּשְׁאֲרָנָה (ח ה)

מה טעם הושארו אותם צפרדעים שביאור?

וביאר בעל השואל ומשיב שאמרו חז"ל כי כל דבר שנעשה על ידי כישוף יש לו בדיקה במים, והיינו אם יבוא במים יתבטל הכישוף ויחזור הדבר לקדמותו (סנהדרין 20:), וכאשר הצטווה משה להעלות את הצפרדעים על ארץ מצרים הצטווה להביא אותם מן היאור, וכנאמר "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהֱרֹן נָטָה אֶת יָדְךָ בְּמַטְּךָ עַל הַנְּהָרֹת עַל הַיְאֵרִים וְעַל הַאֲגָמִים וְהִעַל אֶת הַצְּפַרְדְּעִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וַיֵּט אֶהֱרֹן אֶת יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדַּע וַתִּכַּס אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם" (פסוקים א ב), ולעומת זאת אצל העלאת הצפרדע של החרטומים נאמר ויעשו כן החרטומים בלטיהם "ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים" (פסוק ג), כאן לא הוזכר כי העלו את הצפרדעים מן היאור ומן הנהרות שכן דבר זה לא יכלו לעשות אלא משה ואהרן אשר הביאו את הצפרדעים במאמר ה', ולא כן החרטומים אשר הביאו את הצפרדעים בדרך כישוף, ולא יכלו להביאם מן המים אשר גורמים לביטולו של הכישוף, וכאשר הבטיח משה לפרעה את סילוק נגע הצפרדעים הבטיח לו בתוך כך כי יוכיח לו בראיה מוחשית שנס שעשה ולא בכישוף שכן אותם צפרדעים הנמצאים על גבי היבשה ימותו ואילו אותם צפרדעים הנמצאים ביאור ישארו בהוויתם והרי זה מוכיח בעליל כי אין כאן כישוף שהרי אם לא כן היו צריכים למות.

וַיַּעֲשׂוּ כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת הַצְּפַרְדְּעִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם (ח ג)

למה כתיב חרטמים מלא האות יו"ד וכן כנים אבל בפרשת ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע וגו' כתיב חסר האות יו"ד וכן בפרשת בפרשת ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה כתיב מלא האות יו"ד, כי היה השחין בחרטומם בכתיב חסר האות יו"ד?

וביאר בספר טעמא דקרא על פי מה שכתב רש"י בפרשת עקב (והוא מתנחומא שם סימן י) בפרשת לחת הברית לחת כתיב חסר ששתיהן שוות ומבואר דחסר מורה שהן שוין ולפי זה א"ש דגבי ויעשו כן ההרטמים הרי לא היו כולן שוין דיש בעל אוב ויש ידעוני ויש חובר חבר וכו' (ועיין בסנהדרין מ"ו. תד"ה שתי) ולכך כתיב מלא אבל ויאמרו החרטמים אצבע וכו' כולם אמרו דבר אחד ולכן כתיב חסר וכן בפרשת ולא יכלו החרטומים לעמוד וכו' הרי לא היה בושט כולם שזה דיש שנתביישו יותר ויש פחות מולכן כתיב מלא כי היה השחין בחרטומם הוי היה בכלום שוה ולכן כתיב חסר.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפָרַעַה הַתְּפָאֵר עָלַי לְמַתִּי אַעֲתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעֲמָךְ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּךָ וּמִבְּתֵיךָ רַק בַּיָּאֵר תִּשְׁאֲרָנָה (ח ה)

למה הוצרך לומר זאת, ועוד הרי כתב הרמב"ן בפרשת בא בשם רבנו חננאל מיום עתירת משה ועד עכשיו אין ארבה מפסיד במצרים ולמה בצפרדעים נשארו?

וביאר בספר טעמא דקרא משום שאמרו במדרש תהלים (פרק כ"ח) וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות אבל אותן שנכנסו לתנורים לא מתו משום שמסרו נפשם ונשארו ולא תימא היכן היו שם לזה קאמר רק ביאור תשארנה ושם נכנסו.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפָרַעַה הַתְּפָאֵר עָלַי לְמַתִּי אַעֲתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעֲמָךְ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּךָ וּמִבְּתֵיךָ רַק בַּיָּאֵר תִּשְׁאֲרָנָה, וַיֹּאמֶר לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמַעַן תִּדְעַה כִּי אֵין כַּה' אֱלֹקֵינוּ (ח ה-ו)

כתב הרמב"ן שפרעה חשש שמשה יודע שעתה הזמן שצריך להסתלק המכה ולכך אמר למחר לנסותו עיין שם וצריך עיין למה עלה בדעתו כן בשלמא אם משה היה בא אליו היה מקום לחשד אבל הרי פרעה שלח לקרוא לו כמפורש בפסוק ולמה דוקא ברגע זו צריך להסתלק המכה? וביאר בספר טעמא דקרא דפרעה היה סבור דאחר שהסכים לשלח את ישראל בודאי משה יאמר לו דכששלחם יסור המכה ואז לא היה לו מקום להתחרט אחר כך וכששמע משה אמר למת